

UPPSALA
UNIVERSITET

NCK NATIONELLT CENTRUM
FÖR KVINNOFRID

DELRAPPORT 3

Nationell kartläggning om hur mäns
våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld
och förtryck samt våld i samkönade
relationer beaktas i myndigheters
fortbildning

DELRAPPORT 3

Nationell kartläggning om hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i myndigheters fortbildning

Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK
Uppsala universitet
Akademiska sjukhuset
751 85 Uppsala
www.nck.uu.se
NCK-rapport 2012:1
ISSN 1654-7195
Grafisk form: Matador Kommunikation
Tryck: KPH Trycksaksbolaget, 2013

Förord

Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer är allvarliga och omfattande samhällsproblem. Kunskap om våldet och dess konsekvenser är avgörande för att kunna möta det våld som pågår men också för att kunna arbeta förebyggande. De som drabbas av våldet har rätt att få möta kunnig personal oavsett var de söker hjälp.

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) har kartlagt hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i den ordinarie fortbildningen inom myndigheter där personalen kan möta såväl brottsoffer som förövare. Kartläggningen är den tredje delen i en nationell inventering där den första behandlade fristående kurser om våld mot kvinnor vid universitet och högskolor och den andra hur kunskapsområdet beaktas i program vid universitet och högskolor som leder till yrken där man möter problematiken.

De nationella kartläggningarna ger en samlad bild av vilka möjligheter studenter och yrkesverksamma har att få kunskap och därmed vilka förutsättningar som finns för att möta våldet.

Rapportens författare är utredare Mattias Friström.

Uppsala, december 2012

Gun Heimer
Professor, chef

Annika Björck
Chef för utbildningsenheten

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning	7
Inledning	9
Syfte.....	9
Metod	10
Urval	10
Resultat	11
Översikt	12
Redovisning per myndighet	13
Polisen.....	13
Åklagarmyndigheten	18
Domstolsverket.....	20
Rättsmedicinalverket.....	22
Kriminalvården.....	22
Försvarsmakten	23
Försäkringskassan	24
Migrationsverket.....	25
Slutsats	26
Referenser	28
Bilaga 1: Intervjuguide	29

Sammanfattning

Det är våldsutsatta kvinnors, deras barns samt även förövares rättighet att få träffa personal som har utbildning och gedigen kompetens om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer oavsett var i landet de befinner sig. Kunskap om våldet och dess konsekvenser är en förutsättning för att upptäcka och kunna ge våldsutsatta kvinnor ett professionellt bemötande samt handlägga dessa ärenden på rätt sätt.

NCK har i en tredelad inventering belyst hur kompetensområdena beaktas i enskilda kurser vid universitet och högskolor, i grundutbildningar samt, i och med den här kartläggningen, i myndigheters fortbildning.

I kartläggningen ingår Polisen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Rättsmedicinalverket, Kriminalvården, Forsvarsmakten, Försäkringskassan och Migrationsverket. Efter två inledande förstudier valde NCK att inte genomföra en nationell kartläggning av hur situationen ser ut inom kommuner och landsting, på grund av betydande svårigheter att nå ansvariga tjänstemän med överblick över innehållet i fortbildningarna.

Resultatet av den här kartläggningen visar att Polisen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården, Forsvarsmakten, Försäkringskassan och Migrationsverket bedriver fortbildning om framför allt mäns våld mot kvinnor.

På de flesta av dessa myndigheter är deltagandet obligatoriskt. Fortbildningens omfattning och innehåll varierar mellan myndigheterna. Alla fortbildningar är inte lärlädda utan en del är självstudier i webbaserade utbildningsmoduler. Endast Åklagarmyndigheten och Kriminalvården har reglerat fortbildningen om mäns våld mot kvinnor i officiella dokument.

Hedersrelaterat våld och förtryck ingår också i myndigheternas fortbildning, men inte i samma utsträckning. Det är vanligare att det ingår som en del av myndigheternas fortbildning om mäns våld mot kvinnor.

Fortbildning om våld i samkönade relationer förekommer mer sällan och ingår oftast som en del av fortbildningen om mäns våld mot kvinnor. Endast en utbildningsmodul vid Försäkringskassan har fortbildning om våld i samkönade relationer som ett eget tema.

Sammanfattningsvis visar NCK:s inventering av det aktuella kunskapsläget att det finns fortbildning om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer, men att det finns stora variationer i fortbildningens innehåll, omfattning och kontinuitet. Få myndigheter har reglerat fortbildningen i officiella dokument, vilket kan öka risken för att kompetensen är resultatet av enskilda personers engagemang snarare än långsiktig fortbildningsstruktur.

Det är viktigt att fortbildning om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer struktureras på myndigheterna så att alla som berörs av våldet kan känna trygghet i att de kommer att möta kompetent personal när de är hjälpsökande eller på annat sätt kommer i kontakt med myndigheten. Det är ett avgörande steg för att kunna förverkliga kvinnofrid i Sverige.

Inledning

Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer är allvarliga samhällsproblem som utgör hot mot kvinnors trygghet och hälsa och även drabbar barn som upplever våld i hemmet.

Kunskap om våldet och dess konsekvenser är viktigt för alla som i yrket möter problematiken. Sådan kompetens är avgörande för att upptäcka våldet, för att kunna ge våldsutsatta kvinnor ett professionellt bemötande och för att kunna handlägga ärenden på rätt sätt. Att vara medveten om attityder och värderingar kring våldet mot kvinnor är också grundläggande. Det är våldsutsatta kvinnors, barns samt även förövares rättighet att få träffa personal som har utbildning och gedigen kompetens i dessa frågor.

Utbildning har ofta lyfts fram som en framgångsfaktor för att motverka våldet mot kvinnor.¹ I regeringens handlingsplan för att motverka mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer betonades också behovet av ökade kunskaper och kompetens.²

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) har med en nationell inventering i tre delar belyst hur kunskapsläget beaktas i fristående kurser, i grundutbildningar vid universitet och högskolor samt i myndigheters fortbildningar. Den första delrapporten visade att antalet fristående kurser i ämnet mäns våld mot kvinnor har ökat.³ Den andra delrapporten visade att endast 50 av 146 program som leder till ett yrke där man möter våldet och dess konsekvenser hade undervisning om mäns våld mot kvinnor. Ännu färre hade undervisning om hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer.⁴

Denna kartläggning belyser myndigheters fortbildning inom dessa kompetensområden.

Syfte

Syftet med kartläggningen är att utreda hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i myndigheters ordinarie fortbildning, det vill säga fortbildning som är återkommande eller har

¹ Se bland annat *SOU 1995:60 Kvinnofrid och Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid*.

² Regeringens skrivelse 2007/08:39 *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*.

³ Nationellt centrum för kvinnofrid (2009) *Delrapport: Kartläggning av fristående universitets- och högskolekurser i ämnet mäns våld mot kvinnor*, Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.

⁴ Nationellt centrum för kvinnofrid (2010:3) *Delrapport 2: Nationell kartläggning om hur mäns våld mot kvinnor, våld i samkönade relationer och hedersrelaterat våld och förtryck beaktas i grundutbildningar vid universitet och högskolor*, Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet.

för avsikt att vara det. Fortbildning innebär här en vidareutveckling av kunskaper och färdigheter som behövs för yrkesutövningen.

Kartläggningen utgår från följande frågeställningar:

- Ingår mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer i den ordinarie fortbildningen?
- I vilken omfattning sker fortbildningen?
- Är deltagandet obligatoriskt?
- Vilka är det som föreläser?
- Finns kompetensområdena inskrivna i officiella dokument?

Metod

Materialet till kartläggningen har samlats in i omgångar genom strukturerade telefonintervjuer, besvarade e-postformulär samt genomgångar av de berörda myndigheternas webbplatser. Materialet är insamlat under 2011.

Urval

Kartläggningen omfattar nationella myndigheter vars anställda kommer i kontakt med problematiken. Urvalet är också baserat på vilka möjligheter och skyldigheter dessa myndigheter har att upptäcka våld, att handlägga sådana ärenden och att förebygga våld.

De myndigheter som ingår i kartläggningen är Polisen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Rättsmedicinalverket, Kriminalvården, Försvarsmakten, Försäkringskassan samt Migrationsverket.

Kommuner och landsting har valts bort i kartläggningen. NCK genomförde hösten 2010 två förstudier som visade att det inte var möjligt att inom en rimlig tidsperiod genomföra nationella kartläggningar av hur kompetensområdena beaktas i fortbildningen inom kommuner och landsting. Den stora skillnaden är att de nationella myndigheterna oftare har centralt placerade ansvariga tjänstemän med sammanhållen kunskap om innehållet i fortbildningen på myndigheten. Kommuner och landsting har inte den typen av organisation med centralt placerade fortbildningsansvariga tjänstemän, vilket försvårar möjligheten att nå de ansvariga i en nationell kartläggning.

Resultat

Kartläggningen visar att flera myndigheter bedriver någon form av fortbildning om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer för sin personal, men att det finns stora skillnader.

Polisen, Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, Kriminalvården, Försvarmakten, Försäkringskassan och Migrationsverket har alla någon form av fortbildning om mäns våld mot kvinnor. I vissa fortbildningar ingår även utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Nästan alla kan erbjuda flera fortbildningar inom dessa områden. Alla är inte lärarygda utan vissa är så kallade utbildningsmoduler där de anställda själva ska genomföra studier via webben.

Deltagandet i fortbildningarna om mäns våld mot kvinnor är obligatoriskt på de flesta av dessa myndigheter.

Utbildningens omfång varierar. Endast Polisen, Åklagarmyndigheten och Kriminalvården har mer än åtta timmars undervisning per fortbildningstillfälle. Domstolsverket och Försvarmakten har färre än åtta timmar per tillfälle.

Föreläsarna kommer både från den egna myndigheten och externt från andra myndigheter, högskolor och universitet samt från hälso- och sjukvården.

Endast Åklagarmyndigheten och Kriminalvården har reglerat fortbildning om mäns våld mot kvinnor i officiella dokument.

Särskild fortbildning om hedersrelaterat våld och förtryck förekommer hos Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Kriminalvården och Försäkringskassan, samt hos vissa polismyndigheter. Fortbildningen om hedersrelaterat våld och förtryck är inte lika omfattande som den om mäns våld mot kvinnor. Men deltagandet är lika ofta obligatoriskt, med såväl interna som externa föreläsare. Fortbildningen om hedersrelaterat våld är inte reglerad i officiella dokument hos någon av myndigheterna som ingår i kartläggningen.

Endast Försäkringskassan har en fortbildning som behandlar våld i samkönade relationer som ett eget tema. Åklagarmyndigheten, Kriminalvården och vissa Polismyndigheter har fortbildning om mäns våld mot kvinnor där våld i samkönade relationer ingår.

Översikt

Översikt:	Ingår fortbildning om:			Antal fortbildningar om:			Om- fattning? < 8 timmar	Är del- tagandet obligato- risk? Ja	Vilka är det som föreläser:		Är kunskaps- områdena inskrivna i officiella doku- ment?
	Mäns våld mot kvinnor?	Heders- relaterat våld och förtryck?	Våld i sam- könade relationer?	Mäns våld mot kvinnor?	Heders- relaterat våld och förtryck?	Våld i sam- könade relationer?			Interna fore- läsare?	Externa fore- läsare?	
Myndighet Rikspolis- styrelsen	Ja	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor	Nej	3	3	----	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
6 utvalda polis- myndig- heter	Ja	Ja	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor	7	2	----	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
Åklagar- myndig- heten	Ja	Ja	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor	2	2	----	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Domstols- verket	Ja	Ja	Nej	2	1	----	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
Rätts- medicinal- verket	Nej	Nej	Nej	----	----	----	----	----	----	----	----
Kriminal- vården	Ja	Ja	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor	3	2	----	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Försvars- makten	Ja	Nej	Nej	3	----	----	----	Ja	Ja	Nej	Nej
Försäk- rings- kassan	Ja	Ja	Ja	1	1	1	Ej svarat	Ej svarat	Ej svarat	Ej svarat	Ej svarat
Migra- tions- verket	Ja	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor	3	----	----	Ej svarat	Nej	Ja	Ja	Nej

Redovisning per myndighet

Polisen

Polisens organisation är uppdelad i Rikspolisstyrelsen (RPS), Statens kriminaltekniska laboratorium (SKL) och 21 regionala polismyndigheter. De 21 polismyndigheterna, som motsvarar länsindelningen, är självstyrande. Polishögskolan (PHS) är en avdelning inom RPS. Som central förvaltningsmyndighet har RPS tillsynen över polisväsendet samt ansvar för grundutbildning av poliser och fortbildning av redan utbildade poliser, ofta i samarbete med PHS.

Rikspolisstyrelsen

I RPS ordinarie fortbildning ingår mäns våld mot kvinnor som ett eget tema och hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer som en del av mäns våld mot kvinnor. Fyra kurser är inriktade på brott mot barn, ungdomar, kvinnor och närstående. Två av dem är särskilt inriktade mot brott i nära relationer och behandlar därför kompetensområdet mäns våld mot kvinnor: *Utredningsmetodik med inriktning mot barn och ungdomar, steg 1, 15 hp* och *Fördjupad utbildning för utredning av brott mot kvinnor och närstående 4,5 hp*. Utöver dessa finns en interaktiv utbildning tillgänglig på polisens intranät.

Rikspolisstyrelsen

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Utredningsmetodik med inriktning mot barn och ungdomar, steg 1, 15 hp	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor	Nej
	Omfattning?	Pågår i 10 veckor		
	Obligatorisk närvaro?	Ja		
	Föreläsare; interna?	Föreläsare från PHS		
	Föreläsare; externa?	Externa föreläsare från universiteten, andra myndigheter och hälso- och sjukvården		
	Inskrivet i officiella dokument?	Nej		
Fördjupad utbildning för utredning av brott mot kvinnor och närstående, 4,5 hp	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor	Nej
	Omfattning?	Tre veckor		
	Obligatorisk närvaro?	Ja		
	Föreläsare; interna?	Föreläsare från PHS		
	Föreläsare; externa?	Externa föreläsare från universiteten, andra myndigheter och hälso- och sjukvården		
	Inskrivet i officiella dokument?	Nej		
Interaktiv utbildning på polisens interna nät	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Nej	Nej

Statens kriminaltekniska laboratorium

SKL har ingen fortbildning om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

Polishögskolan

Polishögskolans grundutbildning för poliser innehåller undervisning om mäns våld mot kvinnor.⁵

Sex utvalda polismyndigheter

I kartläggningen valdes sex av de 21 regionala polismyndigheterna ut. Urvalet baserades på geografisk spridning och storlek

Polismyndigheten i Kronoberg

Mäns våld mot kvinnor och våld i samkönade relationer ingår inte Polismyndigheten i Kronobergs egna fortbildningar, men särskilda utredare som fått fortbildning hos RPS föreläser om mäns våld mot kvinnor för kollegor på polismyndigheten. Poliser och civilanställda vid polismyndigheten har även tillgång till RPS interaktiva fortbildningspaket via Polisens intranät.

Polismyndigheten har fortbildning om hedersrelaterat våld och förtryck. Föreläsare är poliser som utbildats för att arbeta med hedersrelaterat våld och förtryck som kontaktperson eller samordnare.

Polismyndigheten i Kronoberg

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Myndighetens ordinarie fortbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Ja	Nej
	Omfattning?		Oklart	
	Obligatorisk närvaro?		Oklart	
	Föreläsare; interna?		Särskilda utredare har utbildats för att utbilda vidare	
	Föreläsare; externa?			
Inskrivet i officiella dokument?			Nej	
Utbildning via RPS	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Nej	Ja, som del av mäns våld mot kvinnor
	Omfattning?	Oklart		
	Obligatorisk närvaro?	Ja, för vissa		
	Föreläsare; interna?	Föreläsare är särskilda utredare som utbildats hos RPS		
	Föreläsare; externa?	Nej		
Inskrivet i officiella dokument?	Nej			
Interaktivt fortbildningspaket	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Nej	Nej

⁵ Se: Nationellt centrum för kvinnofrid (2010:3) *Delrapport 2: Nationell kartläggning om hur mäns våld mot kvinnor, våld i samkönade relationer och hedersrelaterat våld och förtryck beaktas i grundutbildningar vid universitet och högskolor*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala.

Polismyndigheten i Västra Götaland

Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer ingår inte i Polismyndigheten i Västra Götalands egna fortbildningar. Myndigheten skickar poliser, utredare och annan personal på fortbildning hos RPS, och dessa utbildar sedan andra på polismyndigheten.

Poliserna på myndigheten har även tillgång till RPS interaktiva utbildningspaket via intranätet. Polismyndigheten har ett eget tillägg om hedersrelaterat våld och förtryck i det interaktiva utbildningspaketet.

Polismyndigheten i Västra Götaland

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Myndighetens ordinarie fortbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej
Utbildning via RPS	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Nej	Nej
	Omfattning?	Oklart		
	Obligatorisk närvaro?	Ja		
	Föreläsare; interna?	Särskilda utredare som blivit utbildade hos RPS		
	Föreläsare; externa?	Externa föreläsare från PHS		
Interaktivt utbildningspaket	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Ja, som ett eget tillägg	Nej

Polismyndigheten i Värmland

Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer ingår inte i Polismyndigheten i Värmlands egna fortbildningar. Myndigheten har dock tillgång till viss fortbildning om mäns våld mot kvinnor genom att utredare, som är eller ska bli relationsvåldsspecialister, skickas till PHS för utbildning en gång om året.

Poliserna har tillgång till det interaktiva utbildningspaketet om mäns våld mot kvinnor via polisens intranät.

Polismyndigheten i Värmland

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Myndighetens ordinarie fortbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej
Interaktivt utbildningspaket	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Nej	Nej

Polismyndigheten i Norrbotten

Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer ingår inte i Polismyndigheten i Norrbottens egna fortbildningar. Myndigheten använder sig av RPS, Polishögskolans och Länsstyrelsen i Norrbottens utbildningspaket samt polisens interaktiva utbildning via intranätet. Poliser och åklagare som utbildats om mäns våld mot kvinnor, och i viss mån även om våld i samkönade relationer, via RPS har sedan utbildat andra på myndigheten.

Utvalda poliser har fått utbildning via Länsstyrelsen i Norrbotten om hedersrelaterat våld och förtryck och sedan föreläst på arbetsplatsträffar.

Polismyndigheten i Norrbotten

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Myndighetens ordinarie fortbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej
Utbildning via RPS	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Nej	Ja, ingår till viss del i mäns våld mot kvinnor
	Omfattning?	4 timmar		
	Obligatorisk närvaro?	Ja		
	Föreläsare; interna?	Föreläsare är särskilda utredare som blivit utbildade hos RPS		
	Föreläsare; externa?	Nej		
	Inskrivet i officiella dokument?	Nej		
Länsstyrelsens utbildningspaket	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Ja	Nej
	Omfattning?		2 timmar	
	Obligatorisk närvaro?		Ja	
	Föreläsare; interna?		Särskilda utredare har utbildats och sedan föreläst	
	Föreläsare; externa?		Nej	
	Inskrivet i utbildningsplan eller liknande?		Nej	
Interaktivt utbildningspaket	Inskrivet i utbildningsplan eller motsvarande?	Ja	Nej	Nej

Polismyndigheten i Jämtland

Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer ingår inte i Polismyndigheten i Jämtlands egna fortbildningar.

Myndigheten har skickat utredare/poliser till RPS för fortbildning om mäns våld mot kvinnor.

Polismyndigheten i Jämtland

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Myndighetens ordinarie fortbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej

Polismyndigheten i Jönköpings län

Hedersrelaterat våld och förtryck ingår som ett tema i Polismyndigheten i Jönköpings egna fortbildningar. Mäns våld mot kvinnor och våld i samkönade relationer ingår inte. Polismyndigheten deltar däremot i centrala fortbildningar om mäns våld mot kvinnor hos RPS.

Myndigheten har utsett en utredare som arbetar med frågorna och som även ska ansvara för fortbildning om mäns våld mot kvinnor. Myndigheten har även särskilt utsedda personer som ansvarar för fortbildning om hedersrelaterat våld och förtryck.

Polismyndigheten i Jönköpings län

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Myndighetens ordinarie fortbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Ja	Nej
	Omfattning?		½–1 dag	
	Obligatorisk närvaro?		Ja	
	Föreläsare; interna?		Utsedd utredare som föreläser	
	Föreläsare; externa?		Ja	
Inskrivet i officiella dokument?			Nej	

Åklagarmyndigheten

Åklagarmyndigheten är en enrådsmyndighet med ett centralt kansli, Riksåklagarens kansli, 32 regionala åklagarkammare och tre utvecklingscentrum (UC) i Stockholm, Malmö och Göteborg. Utbildningscentrum vid Riksåklagarens kansli beslutar tillsammans med myndighetens utbildningsråd om Åklagarmyndighetens fortbildning. Åklagarna genomgår först en obligatorisk grundutbildning, sedan finns det möjlighet till vidareutbildning inom olika specialiseringar.

Grundutbildning

Åklagarmyndighetens grundutbildning omfattar 15 veckor och syftet är att ge åklagare verktyg för att arbeta med alla typer av ärenden.

Mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck ingår i åklagarnas grundutbildning. Våld i samkönade relationer ingår som en del av utbildningen om mäns våld mot kvinnor.

Vidareutbildning

Åklagarmyndighetens vidareutbildning är till för åklagare som ska specialisera sig inom olika områden. En av dessa specialiseringar är relationsvåldsspecialist.

Distansutbildningen *Våld i nära relationer, specialistutbildning för åklagare på distans, 7,5 hp*, som myndigheten ger i samarbete med NCK vid Uppsala universitet, behandlar mäns våld mot kvinnor och våld i samkönade relationer.

Hedersrelaterat våld och förtryck behandlas i tredagarskursen *Hedersrelaterat våld* och i kursen *Ungdomar och brott*.

Åklagarmyndigheten

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Grundutbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Ja	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor
	Omfattning?	3 dagar	½ dag	
	Återkommande?	Ja	Ja	
	Obligatorisk närvaro?	Ja	Ja	
	Föreläsare; interna?	Specialiståklagare från myndigheten	Specialiståklagare från myndigheten	
	Föreläsare; externa?	Nej	Nej	
	Inskrivet i officiella dokument?	Ja	Ja	
Vidareutbildning: <i>Våld i nära relationer, specialistutbildning för åklagare på distans, 7,5 hp</i>	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Nej	Ja, som del av mäns våld mot kvinnor
	Omfattning?	10 veckor (halvfart)		
	Obligatorisk närvaro?	Nej		
	Föreläsare; interna?	Specialiståklagare från myndigheten		
	Föreläsare; externa?	NCK, polis, socialtjänst, psykiatri, rättsläkare		
	Inskrivet i officiella dokument?	Nej		
Vidareutbildning: <i>Hedersrelaterat våld och Ungdomar och brott</i>	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Ja	Nej
	Omfattning?		Oklart	
	Obligatorisk närvaro?		Nej	
	Föreläsare; interna?		Från myndigheten	
	Föreläsare; externa?		Externa experter	
	Inskrivet i officiella dokument?		Nej	

Domstolsverket

Domstolsverket är en enrådsmyndighet som är tillsynsmyndighet för alla Sveriges domstolar. Fortbildning för personal som inte är domare, exempelvis notarier eller administrativ personal, samt fortbildning som inte rör den juridiska kompetensen hanteras av enheten för kompetensutveckling. Domstolsakademien har huvudansvaret för all fortbildning som riktar sig till ordinarie domare och som avser domarens juridiska kompetens och annat som har betydelse för den dömande verksamheten. Domstolsakademien har ingen särskild fortbildning om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck eller våld i samkönade relationer. Däremot behandlas dessa i andra fortbildningar.

Notarieutbildningen

Notariatjänstgöringen är en utbildningstjänstgöring, vars syfte är att ge nyutexaminerade jurister erfarenhet och utbildning. Efter fullgjord och godkänd notariatjänstgöring erhålls en notariemeritering, vilket är ett formellt krav för att få jobb som domare.

I utbildningen inom notariatjänstgöringen ingår inte utbildning om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

Fiskalsutbildningen

Fiskalsutbildningen är en fortbildning inom Domstolsverket som leder till en assessorstjänst och sedan till en ordinarie domartjänst med fullmaktsanställning.

I fiskalsutbildningen ingår ett moment där externa föreläsare utbildar om våld i nära relationer, brottsofferfrågor samt om hedersproblematik.

Utbildning om processrätt för domare

Processrätt är det rättsområde som reglerar förfarandet vid Sveriges domstolar. Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer ingår inte i processrättsutbildningen.

Utbildning om straffrätt för domare

Straffrätt är det rättsområde som avhandlar brott och dess påföljder. Inom straffrättsutbildningen finns en del som behandlar sexualbrott. Utöver detta behandlas inte mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck eller våld i samkönade relationer i fortbildningen.

Utbildning om familjerätt för domare

Familjerätten är den del av civilrätten som reglerar familjens rättsställning och familjemedlemmars rättigheter. I familjerättsutbildningen ingår en dag om

hedersrelaterat våld och förtryck. Mäns våld mot kvinnor och våld i samkönade relationer behandlas inte i utbildningen.

Domstolsverket

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Egen ordinarie fortbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej
Notarieutbildningen	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej
Fiskalsutbildningen	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor	Nej
	Omfattning?	1 dag		
	Obligatorisk närvaro?	Ja		
	Föreläsare; interna?	Nej		
	Föreläsare; externa?	Åklagare, jurister och personer från olika departement		
	Inskrivet i officiella dokument?	Nej		
Utbildning om processrätt för domare	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej
Utbildning om straffrätt för domare	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja, om sexualbrott	Nej	Nej
	Omfattning?	½ dag		
	Obligatorisk närvaro?	Nej		
	Föreläsare; interna?	Rådmän från Domstolsverket		
	Föreläsare; externa?	Externa experter		
	Inskrivet i officiella dokument?	Nej		
Utbildning om familjerätt för domare	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Ja	Nej
	Omfattning?		1 dag	
	Obligatorisk närvaro?		Nej	
	Föreläsare; interna?		Nej	
	Föreläsare; externa?		Jurist med specialistkompetens	
	Inskrivet i officiella dokument?		Nej	

Rättsmedicinalverket

Rättsmedicinalverket är en enrådsmyndighet som består av ett ledningskansli och tre avdelningar: rättsmedicin, rättspsykiatri samt rättsgenetik och rättskemi. Avdelningarna är placerade i Göteborg, Linköping, Lund, Stockholm, Umeå och Uppsala.

Centralt

Centralt har Rättsmedicinalverket ingen ordinarie fortbildning om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

Lokala avdelningar

Rättsmedicinalverket har sex lokala avdelningar i Göteborg, Linköping, Lund, Stockholm, Umeå och Uppsala. Av dessa har ingen egen fortbildning i kompetensområdena. Den lokala avdelningen i Stockholm har inte svarat.

Rättsmedicinalverket

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Centralt	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej
Lokal avdelning Göteborg	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej
Lokal avdelning Linköping	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej
Lokal avdelning Lund	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej
Lokal avdelning Stockholm	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ej svarat	Ej svarat	Ej svarat
Lokal avdelning Umeå	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej
Lokal avdelning Uppsala	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej

Kriminalvården

Kriminalvården är en enrådsmyndighet som är uppdelad i sex regioner och en transporttjänst. Huvudkontoret är placerat i Norrköping. Kriminalvårdens utbildningsorganisation (KRUT) ansvarar för utbildning och kompetensförsörjning. Fortbildningen genomförs i regionerna utifrån centralt bestämda kursplaner och kursdirektiv. Regionerna anordnar även viss egen fortbildning.

Alla nyanställda inom Kriminalvården genomgår en grundutbildning på mellan 20 och 28 veckor. Fortbildning och möjlighet till vidare- och fördjupningsutbildning inom olika områden finns också.

Grund- och fortbildning

Utbildning om mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck ingår i Kriminalvårdens grundutbildning och i några fortbildningar. Utbildning om våld i samkönade relationer ingår i utbildningen om mäns våld mot kvinnor.

Klientspecifik utbildning

Utbildning om mäns våld mot kvinnor ingår som en del i fortbildningen för kriminalvårdare som kommer att arbeta med behandlingsprogrammen *Relation och Samlevnad* (ROS) och *Integrated Domestic Abuse Program* (IDAP) samt med brottsofferslussar.

Kriminalvården

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Grundutbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Ja	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor
	Omfattning?	Några dagar	Några dagar	
	Obligatorisk närvaro?	Ja	Ja	
	Föreläsare; interna?	Från Kriminalvården	Från Kriminalvården	
	Föreläsare; externa?	Externa experter från myndigheter samt universitetet och högskolor	Externa experter från myndigheter samt universitetet och högskolor	
	Inskrivet i officiella dokument?	Ja	Ja	
Fortbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Ja	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor
	Omfattning?	½-1 dag	½-1 dag	
	Obligatorisk närvaro?	Nej	Nej	
	Föreläsare; interna?	Från Kriminalvården	Från Kriminalvården	
	Föreläsare; externa?	Externa experter från myndigheter samt universitetet och högskolor	Externa experter från myndigheter samt universitetet och högskolor	
	Inskrivet i officiella dokument?	Ja	Ja	
Klientspecifik utbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Nej	Nej
	Omfattning?	3–5 dagar		
	Obligatorisk närvaro?	Ja		
	Föreläsare; interna?	Från Kriminalvården		
	Föreläsare; externa?	Externa experter från myndigheter samt universitetet och högskolor		
	Inskrivet i officiella dokument?	Ja		

Försvarmakten

Försvarmakten är en enrådsmyndighet med en myndighetsledning, decentraliserade förband samt skolor och centrum. Försvarmakten har en omfattande utbildningsverksamhet som omfattar både teoretiska utbildningar om bland annat värdegrundsfrågor och operativa utbildningar som exempelvis Grundläggande Militär Utbildning (GMU).

Inom Försvarmakten behandlas mäns våld mot kvinnor som värdegrundsfrågor och som en del av de jämställdhetspolitiska målen. Försvarmakten har tre kurser om värdegrundsfrågor där mäns våld mot kvinnor ingår. Dessa är grundkursen B227 *JäVL*, *Jämställdhet, Värdegrund och Likabehandling; Train the trainers*, som utbildar dem som ska sprida grundkursen B227 i förbanden; samt *Chefsutbildningen*

i Jämställdhet, Värdegrund och Likabehandling. Utbildning om hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer ingår inte i fortbildningen.

Försvarsmakten

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Egen fortbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej
B227, JäVL, Jämställdhet, Värdegrund och Lika-behandling	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Nej	Nej
	Omfattning?	2 timmar		
	Obligatorisk närvaro?	Ja		
	Föreläsare; interna?	Föreläsare från Försvarsmakten		
	Föreläsare; externa?	Nej		
	Inskrivet i officiella dokument?	Nej		
Train the trainers; utbilda om grundkursen B227	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Nej	Nej
	Omfattning?	Liten andel av utbildningen		
	Obligatorisk närvaro?	Ja		
	Föreläsare; interna?	Föreläsare från Försvarsmakten		
	Föreläsare; externa?	Nej		
	Inskrivet i officiella dokument?	Nej		
Chefsutbildning i jämställdhet, Värdegrund och Likabehandling	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Nej	Nej
	Omfattning?	Liten andel av utbildningen		
	Obligatorisk närvaro?	Ja		
	Föreläsare; interna?	Oklart		
	Föreläsare; externa?	Ja		
	Inskrivet i officiella dokument?	Oklart		

Försäkringskassan

Försäkringskassan är en enrådighetsmyndighet som, förutom myndighetsledningen, är uppdelad i sju staber och sju avdelningar. Fortbildningen organiseras centralt via Kompetensforum. Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer ingår i den numera webbaserade fortbildningen som behandlar skyddad identitet, SID-utbildningen.

Försäkringskassan

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Egen fortbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Nej	Nej	Nej
Webbaserad SID-utbildning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Ja	Ja

Migrationsverket

Migrationsverket är en enrådsmyndighet som organisatoriskt är uppdelad i verksamhetsområden: Asylprövning; Mottagning; Besök, bosättning och medborgarskap; Förvaltningsprocess; Europeiskt och internationellt samarbete; Administration; Kommunikation; Personal. Fortbildning planeras och administreras centralt via personalenhetens utbildningssamordningsgrupp som också är ansvarig för kurserna och deras innehåll.

Fortbildning om mäns våld mot kvinnor ingår som en del i tvådagarskursen *Könsperspektiv och sexuell läggning*. Även hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer berörs kortfattat i kursen. Andra fortbildningar inom Migrationsverket tar också upp mäns våld mot kvinnor. Utbildningsmodulen *Interviewing vulnerable people* berör sexuell och könsrelaterad förföljelse. Även i utbildningsmodulen *International Refugee Law and Human Rights*, som behandlar de internationella juridiskt bindande konventioner som ger skydd åt mänskliga rättigheter, ingår utbildning om mäns våld mot kvinnor. Dessa utbildningar ingår i programmet European Asylum Curriculum, EAC.

Migrationsverket

	Frågorna	Mäns våld mot kvinnor	Hedersrelaterat våld och förtryck	Våld i samkönade relationer
Kurs; Könsperspektiv och sexuell läggning	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor	Ja, som en del av mäns våld mot kvinnor
	Omfattning?	Oklar omfattning		
	Obligatorisk närvaro?	Nej		
	Föreläsare; interna?	Från Migrationsverket		
	Föreläsare; externa?	Från Polisen och RFSL		
	Inskrivet i officiella dokument?	Nej		
EAC-modul; <i>International Refugee Law and Human Rights</i>	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja, om könsrelaterad förföljelse	Nej	Nej
Utbildningsmodul; <i>Interviewing vulnerable people</i>	Ingår något av kompetensområdena i fortbildningen?	Ja, om sexuell förföljelse och könsrelaterad förföljelse	Nej	Nej

Slutsats

Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer är allvarliga samhällsproblem. För att motverka våldet måste insatserna omfatta flera perspektiv – rättsligt, socialt, ekonomiskt och hälsorelaterat – och alltid utgå från de utsattas behov. Ökade kunskaper är avgörande för alla insatser som görs för att bekämpa våldet. Myndigheter vars verksamhet innebär kontakt med våldsutsatta kvinnor, deras barn och/eller förövare har ett särskilt ansvar för att detta sker på ett professionellt sätt.

Personalen måste ha adekvata kunskaper om våldet och dess konsekvenser för att kunna ge ett bra bemötande och handlägga ärenden på ett korrekt sätt. Brist på kunskap riskerar annars att ersättas av egna värderingar och attityder. De som drabbats av våldet har rätt att få möta kunnig personal oavsett vid vilken myndighet eller var i landet man söker hjälp och det är myndigheternas ansvar att kunna garantera detta genom att utbilda sin personal. Flera aktörer är ofta involverade i enskilda ärenden och en gemensam kunskapsgrund är en förutsättning för att samarbetet myndigheter emellan ska bli kraftfullt och effektivt. Hjälpkedjan är aldrig starkare än den svagaste länken.

Resultatet av NCK:s *Delrapport 2: Nationell kartläggning om hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i grundutbildningar vid universitet och högskolor (2010:3)* visade att endast i vart tredje program som leder till yrken där man på något sätt kan komma att möta våldsutsatta kvinnor, deras barn och/eller förövarna, får studenterna undervisning om våldet och dess konsekvenser. Detta lägger ytterligare ansvar på myndigheternas utbildning av personalen.

Föreliggande kartläggning visar att det förekommer fortbildning i de nationella myndigheterna. Gemensamt för dessa myndigheter, som framför allt finns inom rättsväsendet, är att de kan ge centrala direktiv och att de oftast har få yrkeskategorier att utbilda. Det finns dock fortfarande brister i kunskapsförsörjningen. Variationer förekommer i hur fortbildningen genomförs både när det gäller omfång och innehåll. Kunskapskontroll förekommer sällan.

På en strukturell nivå är Sverige på många sätt ett föregångsland när det gäller arbetet mot mäns våld mot kvinnor men trots många års intensivt arbete finns det fortfarande brister. De omfattande insatser som gjorts under de senaste åren, inte minst genom regeringens *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (Skr. 2007/08:39)*, där ökade kunskaper varit ett av insatsområdena, måste fortsätta och finna sin form inom myndigheterna. Kunskapen om vad som behöver

göras finns och varje myndighet måste ta sitt ansvar. Chefer måste visa i handling att frågan är högprioriterad och ges tyngd i alla de verksamheter som berörs. Det finns inga snabba lösningar för att minska våldet mot kvinnor, utan det krävs ett långsiktigt och systematiskt arbete på alla plan i samhället. Det dagliga arbetet måste vara bundet till funktion och inte till något som är beroende av tillfälliga satsningar, projekt eller eldsjälar. Alla som berörs av våldet måste kunna känna en trygghet i att få möta kompetent personal när de är hjälpsökande eller på annat sätt kommer i kontakt med en myndighet. Det är ett viktigt och avgörande steg för att kunna förverkliga kvinnofrid i Sverige.

Referenser

Regeringens proposition 1997/98:55 *Kvinnofrid*. Utbildningsdepartementet

Nationellt centrum för kvinnofrid (2009) *Delrapport: Kartläggning av fristående universitets- och högskolekurser i ämnet mäns våld mot kvinnor*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet

Nationellt centrum för kvinnofrid (2010:3) *Delrapport 2: Nationell kartläggning om hur mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i grundutbildningar vid universitet och högskolor*, Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid, Uppsala universitet

Regeringens skrivelse 2007/08:39 *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*. Utbildningsdepartementet

SOU 1995:60 *Kvinnofrid*. Socialdepartementet

Bilaga 1: Intervjuguide

Nationell kartläggning av hur mäns våld mot kvinnor, våld i samkönade relationer och hedersrelaterat våld och förtryck beaktas i myndigheters fortbildningar.

Nationellt centrum för kvinnofrid är ett nationellt resurscentrum vid Uppsala universitet, som på regeringens uppdrag arbetar med att höja kunskapsnivån angående mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. NCK arbetar även med att utveckla metoder för omhändertagande av våldsutsatta kvinnor. Läs gärna mer på www.nck.uu.se.

NCK genomför en nationell inventering på tre nivåer. Hur mäns våld mot kvinnor beaktas i fristående kurser vid universitet och högskolor, hur kompetensområdena mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer beaktas i vissa grundutbildningen och slutligen hur kompetensområdena beaktas i fortbildningen inom vissa myndigheter.

Tack på förhand,
Vänliga hälsningar,
Mattias Friström

Myndighet?

Vilken är din roll/arbetsuppgift på myndigheten?

.....

Finns det någon på myndigheten som är ansvarig för innehållet i fortbildningen?

.....

Ingår mäns våld mot kvinnor i myndighetens fortbildning?

Ja Nej

Ingår hedersrelaterat våld och förtryck i myndighetens fortbildning?

Ja Nej

Ingår våld i samkönade relationer i myndighetens fortbildning?

Ja Nej

Kan du uppskatta det totala antalet dagar som anställda har fortbildning om:

Mäns våld mot kvinnor

Hedersrelaterat våld och förtryck

Våld i samkönade relationer

Är deltagandet obligatoriskt?

Ja, för Mäns våld mot kvinnor

Ja, för Hedersrelaterat våld och förtryck

Ja, för Våld i samkönade relationer

Vilka är det som håller i fortbildningen?

Föreläsare inom organisationen

Externa föreläsare

Vilken är föreläsarna inom organisationens utbildningsnivå i kompetensområdena? (Ange gärna vilka)

Högskole-/universitetsnivå

Kurs/kurser på folkhögskola

Kurs/kurser hos frivilligorganisation

Annat

Var kommer de externa föreläsarna ifrån?

Universitet/högskola

Annan myndighet

Frivilligorganisation

Annat

Är fortbildningen inom något av kompetensområdena inskrivet i utbildningsdokument eller motsvarande?

- Ja, för Mäns våld mot kvinnor
 - Ja, för Hedersrelaterat våld och förtryck
 - Ja, för Våld i samkönade relationer
-

Finns det någon som är ansvarig för att mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck och våld i samkönade relationer finns med i fortbildningen?

- Ja, för Mäns våld mot kvinnor
 - Ja, för Hedersrelaterat våld och förtryck
 - Ja, för Våld i samkönade relationer
-

NCK

Nationellt centrum för kvinnofrid | Uppsala universitet
Akademiska sjukhuset | 751 85 Uppsala
Tel: 018 611 27 93 | www.nck.uu.se

NCK rapport 2012:1 | ISSN 1654 7195